

הארץ

רגע היסטורי: כמות שיא של אקטיביסטים צעירים בישראל

סקר שנערך כחודשיים לאחר הבחירות האחרונות מראה קפיצה אדירה במידת המעורבות הפוליטית של בני 18-35. לדברי גלעד טנאי, מייסד ויו"ר מכון ERI שערך את הסקר, "מי שמודאג ורוצה להבטיח את רווחתו - חייב לקחת חלק במשחק"

נטע הלפרין

20 ביולי 2023

התראות במייל

42% מהצעירים בגילי 18-35 בישראל סבורים כי הם "בני דור חסר מזל" וצופים שהעתיד שלהם יהיה פחות טוב משל הוריהם - כך עולה מדו"ח "צעירים בישראל" של קרן רש"י וקרן גנדיר לשנת 2023. נתון מטריד נוסף שעולה מהדו"ח הוא כי 62% מהצעירים בישראל מרגישים שהמדינה אינה מספקת להם רשת ביטחון.

54% מעידים שהיו מעדיפים לעבור לחו"ל לתקופה או לשלב מגורים בארץ ובחו"ל, לעומת 46% שהיו מעדיפים להישאר. עוד עובדה מעניינת היא שמקרב כלל הנשאלים, יהודים וערבים כאחד, 51% מהנשים הן בעד מחאה עממית רחבה, לעומת 38% מקרב הגברים בארץ - גם אם היתה להם אפשרות להגר למדינה אחרת. זהו שינוי משמעותי ביחס לדו"ח שפורסם בשנת 2022, שלפיו 65% מקרב הצעירים היו מעדיפים להישאר בארץ גם לו היתה להם אפשרות להגר למדינה אחרת.

עיתוי הדו"ח (בעריכתה של ד"ר שירי לנדמן) לא יכול להיות יותר רלוונטי, מסכים גלעד טנאי, מייסד ויו"ר ERI, המכון שערך את המחקר עבור קרן רש"י וקרן גנדיר. "הסקר נעשה בינואר 2023, כחודש לאחר הקמת הממשלה הנוכחית ותחילת השבר הפוליטי והחברתי העמוק שאנחנו נמצאים בו", מציין טנאי.

"המחקר שואל מה מאפיין צעירים בישראל בגישתם להכרעות חיים מרכזיות כיום, ונראה שמאחורי התשובות עומדים תהליכים עמוקים וממושכים", הוא מסביר, ובכך מכוון לא רק לנתון שלפיו למעלה ממחצית מהצעירים רואים את עצמם כ"חסרי מזל", אלא גם לנתונים נוספים.

כך, תפיסת העתיד הקולקטיבי של כ-52% מהצעירים בישראל היא שלילית - הם חושבים שהעולם שלתוכו הם גדלים יהיה פחות בטוח, וסבורים שהמצב הכלכלי בישראל עתיד להידרדר. עוד עולה, כי למעלה ממחצית מהצעירים מאמינים שהמשחק "מכור"; כלומר 52% מהם סבורים כי הסיכוי לממש את

שאיפותיהם הכלכליות והמקצועיות מושפע מנקודת הפתיחה שלהם, ורק 48% סבורים כי יצליחו בחיים בזכות כישוריהם האישיים.

"שני הנתונים המרכזיים - שלפיהם צעירים תופסים את עצמם כדור חסר מזל וחשים שהמשחק מכור, שהוא לא הוגן עבור מרביתם, מבוססים בכל זאת על נתונים עובדתיים", טוען טנאי, שהקים את מכון המחקר ERI כדי לסייע לחברות, משרדי ממשלה וגופים בעלי השפעה, להשקיע את כספם במיזמים שיכולים לחולל שינוי בסוגיות כואבות כגון עוני, אי שוויון או אלימות במערכות יחסים.

"זהו באמת הדור הראשון שרוב הסיכויים שישתכר פחות מהוריו ויחיה בפחות ביטחון כלכלי מהדור שקדם לו, ולעומת מדינות אחרות, בישראל הנושא כמעט לא מדובר. בנוסף לכך, החל משנות ה-80 ישראל הולכת בדרך של ארצות הברית, שבה קיימת עלייה בהכנסות של האחוזון העליון, על חשבון הרוב.

"המציאות הזו יוצרת תשתית של חוסר אמון: הדור הצעיר מביט במציאות נכוחה ואומר - המדינה ששירתה את דור ההורים שלי כבר לא משרתת אותי; רוב האנשים מקבלים פחות ופחות, ואלה שנולדו למשפחות עשירות או מקושרות, אצלם מסתדר הכול. ברגע שזה הלך הרוח, האמונה במערכת הפוליטית נשחקת", טוען טנאי, "כי אם מסתכלים בנתונים, הרי המערכת אכן משרתת מעטים".

לשנות מן היסוד

775 הצעירים שנבדקו במחקר חולקו לשלוש קבוצות - יהודים חרדים, יהודים לא חרדים וערבים. בעוד שהעתידי הקולקטיבי נתפס כשלילי, העתיד האישי, בין שיהיה בארץ או מחוצה לה, לא נראה שחור כל כך בעיני רוחם: מעל 80% סבורים שיתחתנו, יהפכו להורים ויצליחו להשיג עבודה קבועה. האופטימיות בולטת בעיקר בקרב מיעוטים ובפרט אצל חרדים:

"הקבוצה שמשקפת באופן החזק ביותר את התחושה שהיא משתייכת לדור חסר מזל ושהמשחק לא הוגן, היא הקבוצה של צעירים לא חרדים; היא זו שמטה את הסקר, וגם מגיבה לתחושה הזו בזעם ובמחאה", אומר טנאי, ומתייחס בכך לנתון שלפיו 47% בקרב צעירים יהודים לא חרדים רואים עצמם כדור חסר מזל, ו-69% מהם חשים חוסר אמון במוסדות המדינה. כתוצאה מכך, 51% מקבוצה זו סבורים כי זה הזמן למחאה עממית רחבה, כדי לשנות מן היסוד את האופן שבו פועלות מערכות השלטון (לעומת 28% שאינם מסכימים עם העמדה הזו).

"הצעירים החרדים, לעומת זאת, לא במשחק הזה", מדגיש טנאי, ואכן מן הנתונים עולה כי רק 29% מהצעירים החרדים רואים עצמם כשייכים לדור חסר מזל. הם חצויים ביחס למשבר האמון (44%) ורק 22% מהם חושבים שזה הזמן לצאת למחאה שתשנה מן היסוד את האופן שבו עובדות מערכות השלטון בישראל.

"החרדים הם הקבוצה שנותנת אמון במשחק הפוליטי וחשה הכי פחות את החלום ושברו, ובכך הם דומים לצעירים הערבים, שרק מיעוטם מחזיק בתפיסת הדור חסר המזל (34%). גם הם חצויים מבחינת משבר האמון (49%) ורק 37% מהם סבורים שזה הזמן לצאת למחאה עממית רחבה".

זה נתון מאוד מפתיע.

"אחת הסיבות האפשריות לנתון הזה היא המוביליות (ניעות חברתית) הגדולה בחברה הערבית. כלומר, יש רק קבוצה אחת בישראל שבה עובדתית, בגלל שנקודת הפתיחה שלה היתה כל כך נמוכה, אזי לילדים יש סיכוי טוב להצליח יותר מההורים שלהם".

סוגיה חשובה נוספת שנדונה במחקר היא מטרות חיים: כלל הנבדקים נתבקשו לסמן מה הן שלוש המטרות שהכי חשוב להשיג. רווחה כלכלית בהווה, הקמת משפחה וביטחון כלכלי לעת זקנה היו המובילות (כל הנתונים מעלה), אך טנאי סבור כי לו הסקר היה מאפשר לסמן יותר מטרות, אפילו חמש במקום שלוש, פעילות למען שינוי פוליטי היתה מקבלת בולטות גבוהה.

שאלת מיליון הדולר

"כדי לשנות את העולם הפוליטי, יש צורך בביטחון בסיסי שהצרכים החומריים שלי ימולאו - אבל הצעירים הישראלים לא שם, ועל כן הם צופים על עתיד המדינה בדאגה עמוקה, ובצדק", הוא אומר. "נוסף על כך, מרביתם אינם נותנים אמון במי שאמונים על תיקון המשבר, כפי שעולה מהנתונים. במצב כזה לא צריך להיות מופתעים מכך שמעטים מהם מרגישים שהם יכולים להקדיש את החיים לתיקון עולם".

לצד כל זאת, הוא מדגיש, מטרות החיים הנוספות שנבחרו מעידות שהצעירים בישראל לא מעוניינים רק ברווחה כלכלית: בין היתר, הם בחרו גם באפשרויות כמו ללמוד דברים חדשים ולהתפתח (22%), להבין מי אני ולקבל את עצמי (28.6%), ליהנות מהחיים ולצבור כמה שיותר חוויות (32.7%) או "להגשים את תפיסותי הרוחניות והאמוניות" (12.5%).

"הם רוצים שיהיה להם מעניין ונעים, הם גם רוצים להרגיש שהם מממשים את עצמם", הוא טוען. "וכך, לצד הטענה של הצעירה או הצעיר הישראלי שאני לא יכול להרשות לעצמי להיות אלטרואיסט, מתפתח אצלו גם האלגואיזם (תפיסה שלפיה הפתרונות שאנחנו מוצאים לבעיות האישיים שלנו יכולים לשרת גם את הכלל). הם רוצים להביא את היכולות שלהם לידי ביטוי, הם רוצים לאהוב את מה שהם עושים".

"מן הנתונים הללו עולה שאם אנחנו רוצים לחיות בחברה שבה הצעירים חיים באופן מעורב פוליטית, אנחנו צריכים לפעול למען חברה שבה לצעירים יש ביטחון קיומי בסיסי", קובע טנאי. "עבור מרבית הצעירים, מכל המגזרים, אנחנו לא חיים בחברה כזאת. השכר החציוני בישראל נמוך מאוד, וכך עבור ישראלים רבים ביטחון כלכלי הוא חלום שלא ניתן להגשים".

מה הנתון שהפתיע אותך יותר מכל בסקר?

"הנתון שלפיו כמעט מחצית מהצעירים מכלל המגזרים (45%) סבורים שזה הזמן למחאה עממית רחבה", משיב טנאי, ומזכיר שתמה זו דומיננטית גם כשבוחנים את האוכלוסיות השונות שנבדקו בסקר. עוד עובדה מעניינת היא שמקרב כלל הנשאלים, יהודים וערבים כאחד, 51% מהנשים הן בעד מחאה עממית רחבה, לעומת 38% מקרב הגברים.

"הנתונים הללו שונים לגמרי מההיכרות שלנו עם צעירים בישראל עד עכשיו", מדגיש טנאי. "אני מייחס זאת למפץ הפוליטי של הבחירות האחרונות, אך מופתע מהעובדה שהשינוי קרה מהר כל כך".

הצעירים הישראלים, מכל המגזרים, הם בדרך כלל אדישים עד רדומים כשמדובר במעורבות פוליטית.

"יש שתי תגובות אופייניות למשבר אמון - או שאת מתכנסת לתוך עצמך ודואגת לעצמך ולמשפחתך, או שאת יוצאת לרחוב. בישראל, עד כה התגובה למשבר אמון היתה להתכנס בתוך עצמך, ציפיתי לראות את זה גם בסקר. ראיתי את ההפך".

האם אפשר לומר שהצעירים בישראל חווים התבגרות פוליטית מואצת לאור המצב הנוכחי?

"אני מאוד מקווה. שאלת מליון הדולר היא האם מדובר בהתעוררות פוליטית אד־הוק? כי זה מה שהיה לנו עד עכשיו, החל בוויקי כנפו, דרך מחאת 2011 ועד עכשיו; למשך זמן מסוים הפכנו להיות מדינה של אזרחים מעורבים ואקטיביסטים, אבל ברגע שזה נגמר, חזרנו למצב הקודם. השאלה היא אם אנחנו מצליחים לנצל את חלון ההזדמנויות הזה בשביל לא לחזור אחורה, ולהיות אזרח מעורב גם בשגרה".

בארצות הברית המחאה לאורך שנות שלטון טראמפ הובילה למעורבות רבה של צעירים, שמורגשת עד עכשיו.

"נכון, אם כי בארצות הברית יש מסורת ארוכה של אקטיביזם. אצלנו יש מסורת ארוכה של התכנסות פנימה כי הצעירים צריכים לשרוד, וכי זה נוח כשהצעירים שותקים. אפשר לקיים הרבה עוולות והרבה אי צדק כשהקבוצה שמסורתית מובילה את דגל המחאה רדומה".

אולי זו הסיבה שלמרות שלא מעט מהנתונים בסקר מדככים, טנאי דווקא נשמע מלא תקווה. "בכל הנוגע לאקטיביזם פוליטי בקרב צעירים, ולא רק בקרב צעירים, ישראל חווה רגע היסטורי שמעולם לא היה. רמה כזו של עימות פוליטי, שבו מדברים בצורה הכי גלויה על הערכים שעליהם המדינה הזו מושתתת, לא היתה מעולם. לכן אני לא יכול לדמיין שאחרי שהרגע הזה ייגמר, אנחנו נחזור לאותו מקום".

אתה מאמין שהצעירים יהיו יותר דומיננטיים?

"כן, ואני סבור שבכלל, אנחנו נהיה חברה הרבה יותר פעילה, והרבה יותר מודעת לעובדה שהמאבק הפוליטי הוא שמשפיע על ההישרדות האישית. מי שמודאג מהרווחה האישית שלו ורוצה להבטיח אותה - ידע שהוא חייב לקחת חלק במשחק".

נטע הלפרין | משפחה

כתבת מדור משפחה ויחסים לענייני נוער, צעירים־בוגרים והגיל השלישי.

כותבת מדי שבוע את "להיות הורה", מדור שאלות ההורים של "הארץ". שאלות ניתן לשלוח במייל

family@haaretz.co.il

להצעות נוספות - neta.halperin@haaretz.co.il

לחצו על הפעמון לעדכונים בנושא:

הפיכה משטרית דמוקרטיה כלכלה תוכנית נתניהו־לוי